

Ehdotus hallintasuunnitelmaksi IV EU-luettelon toisen lisäluettelon lajeille

Sisällys

1.	Tausta	2
1.1.	Haitalliset vieraslajit	2
1.2.	Hallintasuunnitelman laatiminen ja hyväksyminen	3
1.3.	Hallintasuunnitelman keskeinen sisältö	3
1.4.	Hallintasuunnitelman toteuttaminen ja toimenpiteiden rahoitus	3
1.5.	Tahattoman tuonnin ja leviämisen väylät	5
2.	Hallintasuunnitelma	6
2.1.	Toimenpiteiden luokittelu sekä lajikohtaiset toimenpiteet ja kohdentaminen	6
2.1.1.	Vakiintuneet lajit	6
2.1.2.	Suomessa tavatut puutarha- ja akvaariokasvit	7
2.1.3.	Pienen leviämiskisriskin lajit	7
2.2.	Yleisiä toimenpidesuosituksia vieraslajien hallintaan	8
3.	Leviämistä koskeva toimintasuunnitelma	10
3.1.	Leviämistä väyläluokittelu	10
3.2.	Tulokset	10
3.3.	Tavoitteet ensisijaisten väylien hallinnassa ja leviämisen estämisessä	12
3.3.1.	Tahallisen leviämisen estäminen	12
3.3.2.	Karkaamisen estäminen	12
3.3.3.	Kulkeutuminen kontaminoituneissa tuotteissa tai vektorin mukana kulkeutuminen	12
3.4.	Ensisijaiset toimenpiteet	12

1. Tausta

1.1. Haitalliset vieraslajit

Vieraslajit ovat ihmisen avustuksella uusille alueille levinneitä lajeja. EU:n vieraslajiasetuksen¹ mukaan vieraslajia pidetään haitallisena, jos sen tuonnin tai leviämisen on todettu uhkaavan tai haittaavan luonnon monimuotoisuutta ja siihen liittyviä ihmisten hyvinvointia ylläpitäviä ekosysteemipalveluita. Vieraslajien aiheuttamat riskit voivat nousta entistä suuremmiksi ilmastonmuutoksen edetessä, ja toisaalta vieraslajit menestyvät voimakkaasti häiriytyissä ja muutetuissa elinympäristöissä, joten luonnonelinympäristöjen hyvä tila vähentää vieraslajien leviämistä.

Haitallisia vieraslajeja ei saa tuoda EU:n alueelle tai siirtää jäsenvaltiosta toiseen, kasvattaa, myydä tai muuten pitää hallussaan eikä päästää ympäristöön. Suomen on yhdessä muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa pyrittävä hävittämään alueellaan jo esiintyviä haitallisia vieraslajeja tai estämään niiden leviäminen.

Haitallisten vieraslajien hävittämisestä ja niiden leviämisen estämisestä käytetään jäljempänä nimitystä vieraslajien torjunta. Vieraslajien torjunnan tarkoituksena on turvata luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemien toimintaa sekä näihin perustuvia hyötyjä ihmisten hyvinvoinnille.

EU:n vieraslajiasetus edellyttää, että jäsenvaltioissa on käytössä tehokkaita hallintatoimenpiteitä laajalle levinneiden vieraslajien torjumiseksi. Jokainen jäsenvaltio päättää toimenpiteistä itse. Vieraslajiasetuksen mukaan toimenpiteet eivät saa kohtuuttomasti rasittaa ympäristöä, ja toimenpiteistä saatavien hyötyjen on oltava kustannuksia suuremmat. Jäsenvaltioiden on lisäksi asetettava toimenpiteet tärkeysjärjestykseen sen perusteella, kuinka suuri riski torjuttavista lajeista aiheutuu ja miten kustannustehokkaita toimenpiteet ovat. EU:n asetuksen mukaisesti hallintatoimenpiteillä ei saa olla haittavaikutuksia ympäristölle eikä ihmisten terveydelle. Toimenpiteet haitallisten vieraseläinlajien hävittämiseksi, niiden kantojen säätelemiseksi ja niiden leviämisen rajoittamiseksi tulee toteuttaa säästämällä eläimet vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä.

Haitalliset vieraslajit, joihin torjunta kohdistetaan, määritellään EU:n vieraslajiluettelossa. Luettelon hyväksyy EU:n komissio. Ensimmäinen EU:n vieraslajiluettelo tuli voimaan 3.8.2016². Luettelo täydennettiin 12 lajilla 2.8.2017 (1. täydennysluettelo)³ ja 17 lajilla 15.8.2019 (2. täydennysluettelo)⁴.

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1143/2014 haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta ([linkki 1](#)).

² Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2016/1141, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2016, unionin kannalta ([linkki 2](#)).

³ Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2017/1263, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2017, täytäntöönpanoasetuksella (EU) 2016/1141 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1143/2014 nojalla hyväksytyn unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon saattamisesta ajan tasalle ([linkki 3](#)).

⁴ Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2019/1262, annettu 25 päivänä heinäkuuta 2019, täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2016/1141 muuttamisesta unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon saattamiseksi ajan tasalle ([linkki 4](#)).

1.2. Hallintasuunnitelman laatiminen ja hyväksyminen

Vieraslajilain⁵ mukaan maa- ja metsätalousministeriö hyväksyy vieraslajien hallintasuunnitelman torjuntatoimenpiteiden selvittämiseksi ja ohjaamiseksi. Ministeriö teetti vuonna 2020 suunnitelmaa varten selvityksen siitä, miten laajasti EU:n vieraslajiluettelon 2. täydennysluettelon lajeja esiintyy Suomessa ja miten niitä voidaan kustannustehokkaimmin torjua.

Selvitys ja sen pohjalta tehty suunnitelmaehdotus haitallisten vieraslajien torjumiseksi laadittiin Luonnonvarakeskuksessa (Luke) niin kutsutussa EU-HAVI3 -hankkeessa (EU:n haitallisten vieraslajien 2. täydennyslistan lajien levinneisyys, leviämisväylät, riskit ja torjuntatoimien priorisointi).

1.3. Hallintasuunnitelman keskeinen sisältö

Vieraslajeista aiheutuvan riskin ja torjuntakeinojen kustannusten ja hyötyjen perusteella arvioitiin ja valittiin ne ensisijaiset hallintatoimenpiteet, joihin Suomessa kannattaa panostaa. Riskiarvio perustuu haitallisten vieraslajien lajiominaisuuksiin, lajeista aiheutuviin haittoihin, lajien leviämisen ja menestymismahdollisuuksiin ilmastossamme, lajien tämän hetken leviämisen vaiheeseen ja nykyiseen levinneisyyteen sekä käytettävissä oleviin torjuntakeinoihin.

Leviämisen eri vaiheissa olevat haitalliset vieraslajit vaativat erilaisia torjuntatoimia. Tehokkainta on, jos lajin tuonti tai leviäminen uudelle alueelle pystytään kokonaan estämään. Jos laji on levinnyt laajalle eikä sen torjuminen tai hävittäminen ole teknisesti mahdollista tai taloudellisesti mielekäästä, voidaan tavoitteeksi asettaa kannan rajoittaminen tai lajin leviämisen estäminen uusille alueille haittojen minimoimiseksi.

Esimerkkejä suunnitelmasta

- Aurinkoahvenella on paikallisesti vakiintuneita populaatioita Varsinais-Suomessa. Lajin edelleen leviäminen on pyrittävä estämään ja se suositellaan hävittämään lammista, joihin se on istutettu. Lisäksi lisätään tiedotusta lajin aiheuttamista haitoista ja uhista sekä lajiin liittyvistä kielloista. Viestintää kohdistetaan etenkin vapaa-ajankalastajille ja akvaarioharrastajille.
- Haisujumaltenpuuta, japaninhumalaa ja brasilianvesiasteria on käytetty satunnaisesti puutarha- tai akvaariokasvina Suomessa. Näiden lajien hallintatoimenpiteiksi suositellaan valistusta lajin maahantuontikiellosta sekä ympäristöön päästämiskiellosta. Lisäksi suositellaan olemassa olevien yksilöiden poistamista.

Vieraslajitietoisuuden lisäämiselle monikanavaisen viestinnän avulla on edelleen tarvetta haitallisten vieraslajien leviämisen ehkäisemiseksi.

1.4. Hallintasuunnitelman toteuttaminen ja toimenpiteiden rahoitus

Vieraslajilain mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) valvoo EU:n vieraslajiasetukseen ja kansalliseen lakiin sisältyvien kieltojen ja velvoitteiden noudattamista⁶. Kiellot

⁵ Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (1709/2015, vieraslajilaki), 9 § ([linkki 5](#)).

⁶ Tuontikieltoa EU:n alueelle valvoo Tulli. Etelä-Suomen aluehallintovirasto valvoo haitallisten vieraslajien hyödyntämiseen myöntämiensä lupien noudattamista.

ja velvoitteet sekä laissa säädetyt tehosteet niiden noudattamiseksi auttavat osaltaan torjumaan haitallisia vieraslajeja. Kieltoja ja velvoitteita voidaan käyttää silloin, kun haitallisen vieraslajin leviämisestä vastuussa oleva taho voidaan yksiselitteisesti osoittaa. Merkittävin osa vieraslajien torjunnasta kohdistuu kuitenkin esiintymiin, joiden alkuperä ja leviämistapa eivät ole tiedossa eikä torjunnasta vastaavaa tahoja ole. Hallintasuunnitelmassa käsitellään erityisesti tällaisten vieraslajiesiintymien torjuntaa.

Vieraslajilaissa ei säädetä siitä, kenen tehtävänä on toteuttaa hallintasuunnitelmaa. Viranomaiset huolehtivat vieraslajien torjunnasta muussa laissa säädetyin toimivaltansa mukaisesti. ELY-keskuksen ja kunnan tehtävänä on edistää luonnonsuojelua alueellaan⁷. Kunnan tulee alueellaan valvoa ja edistää ympäristönsuojelua siten, että luontoa ja muuta ympäristöä suojelemalla, hoitamalla ja kehittämällä turvataan kunnan asukkaille terveellinen, viihtyisä ja virikkeitä antava sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristö⁸. Esimerkiksi Väyläviraston tehtävänä on muun ohella vastata valtion tie- ja rataverkosta ja niihin kohdistuvien toimien yhteensovittamisesta⁹. Metsähallituksen julkisiin hallintotehtäviin kuuluu muun ohella luonnonsuojelualueverkoston hoito ja käyttö sekä näiden tehtävien hoitoon tarkoitettujen muiden maa- ja vesialueiden sekä muun omaisuuden hoito¹⁰. Suomen riistakeskuksen tehtävät ja niiden rahoitus säilyivät entisellään, vaikka supikoiran ja eräiden muiden aiempien riistaeläinlajien sääntely siirrettiin vieraslajilain muutoksella vuonna 2019 metsästyslaista vieraslajilakiin.

EU:n vieraslajiasetus ja kansallinen lainsäädäntö eivät edellytä kaikkien vieraslajiesiintymien torjuntaa. Hallintatoimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon haitallisesta vieraslajista aiheutuvat vahingot ja niiden todennäköisyys sekä toimenpiteiden kustannukset suhteessa niistä saataviin hyötyihin. Hallintasuunnitelmaa varten tehdyn selvityksen perusteella voidaan todeta, että nykyisin käytössä olleet torjuntakeinot kuten ELY-keskusten ja kuntien vieraslajityö, vapaaehtoiset toimenpiteet sekä tiedottaminen ja neuvonta täyttävät myös vieraslajilainsäädännön vaatimukset.

Hallintasuunnitelmassa kuvataan vastuu- ja yhteistyötahot toimenpiteiden toteuttamisessa sekä esitetään toteutuksen aikataulu. Tarkoituksena on, että viranomaiset ja muut toimijat käyttävät hallintasuunnitelmaa hyväkseen niille kuuluvassa vieraslajien torjunnassa, jotta toimenpiteet ja niiden vaatimat voimavarat voidaan kohdistaa mahdollisimman tehokkaasti.

Luonnonvarakeskus koordinoi hallintasuunnitelmassa esitettyjä toimenpiteitä ja niiden seuranta. Luonnonvarakeskuksen johdolla toimiva kansallinen verkosto vieraslajien asiantuntijoista tukee vieraslajien seuranta.

Kuten edellä on todettu, viranomaiset toteuttavat niille kuuluvaa vieraslajien torjuntaa osana laissa säädettyä toimintaansa. Vieraslajien torjunnan tehostamiseksi hallitusohjelman 2019 mukaisesti myönnettiin maa- ja metsätalousministeriölle vuodelle 2020 budjettirahaa 0,8 miljoonaa euroa ja vuodelle 2021 0,5 miljoonaa euroa. Tästä rahasta vieraslajihallinnan valtakunnallisen koordinoinnin tehostamiseksi siirrettiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) toimintamenomomentille yksi lisähenkilötyövuosi sekä vieraslajeja koskevan viestinnän sekä vieraslajiriskien hallinnan tehostamiseksi Luonnonvarakeskuksen momentille kaksi lisähenkilötyövuotta. Eduskunta päättää budjetista vuosittain (hallitusohjelman 2019 kirjausten osalta vuosina 2022–2023). Vieraslajien hallintaa parantaviin tutkimus-, selvitys- ja kehittämishankkeisiin on mahdollista hakea tilannekohtaisesti ja tarpeen mukaan erillistä hankerahoitusta esimerkiksi

⁷ Luonnonsuojelulaki (1096/1996), 6 §.

⁸ Laki kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta (64/1986), 3 §.

⁹ Laki Väylävirastosta (862/2009), 2 §.

¹⁰ Laki Metsähallituksesta (234/2016), 5 §.

valtioneuvoston yhteisenä selvitys- ja tutkimustoimintahankkeena (VN TEAS) tai EU:n Life+ - hankkeena.

1.5. Tahattoman tuonnin ja leviämisen väylät

Vieraslajilain mukaan maa- ja metsätalousministeriö hyväksyy myös haitallisten vieraslajien tahattomia leviämistä koskevan toimintasuunnitelman. Suunnitelman avulla selvitetään ja ohjataan toimenpiteitä, joilla pyritään estämään EU:n vieraslajiluettelon lajien leviäminen Suomeen tahattomasti esimerkiksi tuontitavaroiden ja ajoneuvojen mukana.

Ministeriö teetti vuonna 2020 suunnitelmaa varten selvityksen, joka laadittiin osana edellä mainittua EU-HAVI3 -hanketta. Selvityksen pohjalta analysoitiin EU:n haitallisten vieraslajien tahattoman tuonnin ja leviämisen väylät ja laadittiin suunnitelmaehdotus ensisijaisista toimenpiteistä, joilla haitallisten vieraslajien leviämistä näiden väylien kautta voidaan rajoittaa ja estää.

2. Hallintasuunnitelma

2.1. Toimenpiteiden luokittelu sekä lajikohtaiset toimenpiteet ja kohdentaminen

Riskianalyysin perusteella EU:n haitallisten vieraslajien luettelon 17 täydennyslajista voidaan erottaa kolme ryhmää niiden nykylevinneisyyden, leviämisoronin sekä vaadittavien ensisijaisten hallintatoimenpiteiden perusteella.

2.1.1. Vakiintuneet lajit

Ryhmään 1 kuuluu yksi laji: *aurinkoahven*.

Tähän ryhmään kuuluvalla aurinkoahvenella on paikallisesti vakiintuneita populaatioita Varsinais-Suomessa, missä sitä on päästetty lampiin ainakin yhdeksän kunnan alueella.

Ensisijaiset toimenpiteet aurinkoahvenelle ovat:

Hävitetään tiedossa olevat aurinkoahvenen esiintymät paikoista, missä se on mahdollista.

- Suunnitellaan lampikohtaiset hallintatoimet ja niiden toteutusmahdollisuudet.
- Hävitetään aurinkoahvenet ja muut haitalliset vieraslajit lampikohtaisen suunnitelman mukaisesti.
- Varmistetaan torjuntatyössä yhteistyö vesialueiden omistajien kanssa.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: ELY-keskukset, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Varsinais-Suomen kunnat, vapaa-ajankalastus- ja vesiensuojeluyhdistykset ja -järjestöt, luonnonsuojelujärjestöt, kalatalousalueet, vesialueidenomistajat.
 - Aikataulu: 2021, toistaiseksi jatkuva.

Varmistetaan, etteivät ne aurinkoahvenpopulaatiot, joita ei voida hävittää, aiheuta haittaa.

- Seurataan aurinkoahvenlampia ja –populaatioita, ja tehdään niille suunnitelma kannan rajoittamiseksi ennen kuin haittoja ilmenee.
- Pidetään kalatiheys aurinkoahvenen populaatioissa riittävän pienenä mm. pyynnin avulla haittojen minimoimiseksi.
- Varmistetaan torjuntatyössä yhteistyö vesialueiden omistajien kanssa.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: ELY-keskukset, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Varsinais-Suomen kunnat, vapaa-ajankalastus- ja vesiensuojeluyhdistykset ja -järjestöt, luonnonsuojelujärjestöt, kalatalousalueet, vesialueidenomistajat.
 - Aikataulu: 2021, toistaiseksi jatkuva.

Tiedotetaan kaikista lajia koskevista kielloista, erityisesti ympäristöön päästämisestä. Valistetaan aurinkoahvenen uhista ja haitoista, jotta aurinkoahvenen levittäminen saadaan loppumaan.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, ELY-keskukset, kalatalousalueet, Varsinais-Suomen kunnat, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, kalastusalan oppilaitokset, Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry, Kalatalouden Keskusliitto sekä muut järjestöt, kuten vapaa-ajankalastus- ja vesiensuojeluyhdistykset ja -järjestöt, luonnonsuojelujärjestöt sekä median edustajat.
- Aikataulu: aloitetaan heti, toistaiseksi jatkuva.

2.1.2. Suomessa tavatut puutarha- ja akvaariokasvit

Ryhmään kaksi kuuluvat lajit ovat: brasilianvesiasteri, haisujumaltenpuu ja japaninhumala.

Tähän ryhmään kuuluvia lajeja on käytetty satunnaisesti puutarha- tai akvaariokasvina Suomessa. Näiden lajien hallintatoimenpiteiksi suositellaan valistusta lajin maahantuontikiellosta sekä ympäristöön päästämiskiellosta. Lisäksi suositellaan olemassa olevien yksilöiden poistamista.

Valistetaan viheralan ammattilaisia, puutarhakauppaa sekä puutarha- ja akvaarioharrastajia lajien maahantuontikiellosta ja ympäristöön päästämiskiellosta.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Tulli, Ruokavirasto, Viherympäristöliitto ry, Taimistoviljelijät ry, Kauppapuutarhaliitto ry, Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto ry, Dendrologian seura ry, muut etu- ja kansalaisjärjestöt, puutarhakaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat.
- Aikataulu: jatkuva.

Poistetaan brasilianvesiasterin, haisujumaltenpuun ja japaninhumalan kasvustot tavattaessa.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: ELY-keskukset, kunnat, maanomistajat.
- Aikataulu: jatkuva.

2.1.3. Pienen leviämiskasvien riskin lajit

Ryhmään 3 kuuluvat lajit ovat: ilmapalloköynnös, kampakiipijäsaniainen, kapinnyppyheinä, kiinanpensasapila, kiinantalipuu, meksikonmeskite, oranssivarrasheinä, poimukellussaniainen, rusopampaheinä, siniakaasia, juovakorallimonni, pihamaina ja uudenseelanninlattana.

Tähän ryhmään kuuluvista 13 lajista ainoastaan pihamainaa on tavattu kerran Suomessa, ja juovakorallimonia on käytetty satunnaisesti akvaariokalana Suomessa ja Suomen lähialueilla. Mikään ryhmän lajeista ei menestyisi tai menestyisi vain hyvin pienellä todennäköisyydellä Suomen ilmasto-olosuhteissa. Näille lajeille riittää tämänhetkiseksi hallintatoimenpiteeksi levinneisyyden seuranta Suomen ulkopuolella sekä valistus lajien maahantuontikiellosta.

Seurataan mm. EU:n tietotukijärjestelmää hyväksikäyttäen lajien levinneisyysalueen kehitystä Suomen ulkopuolella.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Luonnontieteellinen keskusmuseo, ELY-keskukset.
- Aikataulu: jatkuva.

Viestitään lajien maahantuontikiellosta.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Tulli, Ruokavirasto, Viherympäristöliitto ry, Taimistoviljelijät ry, Kauppapuutarhaliitto ry, Hedelmä- ja marjanviljelijäin liitto ry, Dendrologian seura ry, muut etu- ja kansalaisjärjestöt, puutarhakaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat, vapaa-ajankalastajat.
- Aikataulu: jatkuva.

2.2. Yleisiä toimenpidesuosituksia vieraslajien hallintaan

Yleisesti haitallisten vieraslajien hallintaan tarvitaan alla olevia toimenpiteitä.

Lisätään vieraslajitietoisuutta monikanavaisen viestinnän avulla.

- Tehostetaan kohdennettua viestintää kunnille ja kansalaisille sekä eri alojen toimijoille: mm. akvaariokaupat ja -harrastajat, puutarhakauppa, viheralan ammattilaiset, kotipuutarhurit, lemmikkieläinkauppa ja -harrastajat, virkistys- ja ammattikalastajat, matkailijat.
- Aktivoidaan viestinnällä kansalaisia ilmoittamaan havaintojaan vieraslajit.fi-sivustolle ja osallistumaan torjuntaan ja talkoiden järjestämiseen.
- Kannustetaan viestinnällä myös maanomistajia ja kuntia tiedostamaan vastuunsa maillaan olevien vieraslajien torjuntavelvoitteista.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, tutkimuslaitokset, korkeakoulut, ELY-keskukset, kunnat, Metsähallitus, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Vieraslajiasioiden neuvottelukunta, Suomen riistakeskus, riistanhoitoyhdistykset, Kuntaliitto, Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry, maa-, metsä- ja puutarhatalouden etujärjestöt, neuvontaorganisaatiot ja oppilaitokset, puutarha- ja luonnonsuojelujärjestöt, paikalliset toimijat (esimerkiksi kotiseutu-, liikunta-, ulkoilu-, luonto- ja nuorisojärjestöt), akvaario- ja lemmikkieläinkauppa, muut yritykset.
 - Aikataulu: jatkuva.

Raportoidaan vieraslajit.fi-sivustolle toimenpiteistä ja havaintotiedoista yhtenäisesti kaikkien haitallisten vieraslajien osalta. Kehitetään torjuntatoimien seurantajärjestelmää ja sen käyttöönottoa.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, ELY-keskukset, kunnat, Suomen riistakeskus, Metsähallitus, Kalatalouden Keskusliitto, maa-, metsä- ja puutarhatalouden etujärjestöt ja

neuvontaorganisaatiot, harrastajaryhmät (esimerkiksi metsästäjät, kalastajat, luontoharrastajat).

- Aikataulu: jatkuva.

3. Leviämisväyliä koskeva toimintasuunnitelma

3.1. Leviämisväyläluokittelu

EU:n haitallisten vieraslajien toisen täydennyslistan 17 lajin (Liite 1) leviämisväyliä selvitetään luokittelemalla ne YK:n biodiversiteettisopimuksen (Convention on Biological Diversity CBD) -luokituksen mukaisiin luokkiin (Harrower ym. 2018). CBD-luokituksessa leviämisväylät jaetaan kuuteen luokkaan, jotka jakautuvat 44 alaluokkaan (Taulukko 1). Kuusi luokkaa voidaan jaotella tahallisiin (luontoon vapauttaminen tai hallinnasta karkaaminen) ja tahattomiin (kulkeutuminen kontaminoituneissa eliöissä tai kulkeutuminen vektorin mukana) leviämisväyliin sekä väylää ja leviämistä kuvaaviin luokkiin (leviämisväylä tai ilman apua leviävät) (Taulukko 1). Yhdellä lajilla voi olla useita leviämisväyliä. Selvityksessä eroteltiin Suomessa todetut leviämisväylät ja lajin potentiaaliset leviämisväylät.

3.2. Tulokset

Todetut leviämisväylät

Luontoon vapauttaminen oli leviämisväylä ainoastaan aurinkoahvenelle, jota on vapautettu tahallisesti luontoon istuttamalla sitä lampiin Varsinais-Suomessa.

Hallinnasta karkaaminen on mahdollinen leviämisväylä kolmelle kasvilajille. Haisujumaltenpuuta on Helsingissä Kaisaniemen kasvitieteellisessä puutarhassa. Brasilianvesiasteria on tuotu akvaariokasviksi ja japaninhumalaa on tuotu puutarhakäyttöön.

Potentiaaliset leviämisväylät

Suomessa ei-tavatuille kasvilajeille on useita potentiaalisia leviämisväyliä kaikissa leviämisväyliin luokissa. Keskeisin potentiaalinen leviämisväylä on käyttö puutarha- tai akvaariokasvina ja siitä aiheutuva hallinnasta karkaaminen. Hallinnasta karkaanista voi tapahtua myös muusta kasvien käytöstä (esim. puutarha-, maatalous- tai metsätalouskäyttö). Tarkoituksellista luontoon vapauttamista voi tapahtua eroosion torjunnan ja/tai vieraskasvilajeilla tehtävän maiseman/kasviston "parantelun" seurauksena. Kontaminoituneessa tuotteessa kasvilajit voivat levitä eläinten, muiden kasvien, taimimateriaalin, puutavarakaupan tai elinympäristömateriaalin siirtojen mukana. Näistä todennäköisin leviämisreitti Suomeen olisi oletettavasti saapuminen muun kasvimateriaalin mukana. Lyhyempiä matkoja kasvilajit voivat levitä vesireittejä myöten. Tämä ei ole kuitenkaan näiden lajien osalta todennäköinen leviämisreitti.

Juovakorallimonnin potentiaalisia leviämisreittejä ovat luontainen leviäminen vesireittejä pitkin, laivojen painolastivesien mukana leviäminen sekä mahdollinen akvaariokäyttö. Lajin menestyminen Itämeressä on kuitenkin epätodennäköistä, joten se tuskin pystyy luontaisesti levittäytymään Suomeen. Pihamainan potentiaalisiin leviämisreitti Suomeen on luontainen levittäytyminen (laji on tavattu kerran Suomessa). Se voisi tulla myös laivassa salamatkustajana tai ihmisen tahallisesti tuomana lemmikkieläimenä, josta se voisi päätyä luontoon. Uudenseelanninlattanan potentiaaliset leviämisreitit liittyvät kulkeutumiseen kontaminoituneen tuotteen mukana, erityisesti taimitarhamateriaalin mukana kulkeutumiseen. Lyhyitä matkoja se voi levitä kasvimateriaalin, eläinten, koneiden ja laitteiden mukana.

Taulukko 1. Leviämisväyläselvitys. Suomessa todetut leviämisväylät on merkitty x ja potentiaaliset leviämisväylät (x).

	KASVIT													KALAT		LINNUK	SELKÄRANGATTOMAT
	brasilianvesiasteri	haisujumaltenpuu	ilmapalloköynnös	japaninlumala	kompaktipiipijäsanainen	kapinnyppyheinä	kiinanpensasapila	kiinanailippu	meksikonmeskite	oranssivarrasheljä	poimuksellussanainen	rusopampaheljä	siniaakaasia	aurinkoaahven	juovakorallimanni	pihamaina	uudenseelannilattana
TAHALLINEN																	
KAUPPATAVARAN LIIKKUMINEN																	
LUONTOON VAPAUTTAMINEN																	
Biologinen torjunta																	
Eroosion torjunta	(x)				(x)			(x)			(x)	(x)					
Kalanistutus														x			
Riistaeläinten istutus																	
Maiseman/kasviston/eläimistön "parantelu" vieraslajeilla	(x)				(x)	(x)		(x)				(x)					
Istutus suojele- tai kannanhoitotarkoituksessa																	
Vapauttaminen luontoon muussa käyttötarkoituksessa (turkiset, kuljetus, lääkekäyttö)														x			
Muu tahallinen vapauttaminen														x	(x)	(x)	
HALLINNASTA KARKAAMINEN																	
Maatalous (ml. bioenergia)					(x)	(x)		(x)				(x)					
Vesiviljely																	
Kasvitieteellinen puutarha/eläintarha/akvaario (pl. kotiakvaariot)	x			(x)	(x)	(x)	(x)	(x)				(x)					
Lemmikki-, akvaario- ja terraariolajit ja niiden ravintoeliöt	x										(x)					(x)	
Tuotantoeläimet (ml. eläimet, jotka jätetty heikolle valvonnalle)																	
Metsätalous (ml. uudelleenmetsittäminen)		(x)						(x)	(x)					(x)			
Turkistarhaus																	
Puutarhatalous		(x)														(x)	
Koristekäyttö (muu kuin puutarhatalous)	(x)	(x)	(x)	x	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)				
Tutkimus ja ex situ-jalostus																	
Elävä ravinto ja elävät syötit																	
Muu hallinnasta karkaaminen																	
TAHATON																	
KULKEUTUMINEN KONTAMINOITUNEISSA ELIÖISSÄ																	
Taimitarhamateriaali					(x)												(x)
Syötit																	
Ruoka (ml. elävä ravinto)																	
Eläinten mukana leviäminen (pl. loiset, isäntälajin/vektorin mukana leviävät lajit)						(x)	(x)	(x)	(x)				(x)				(x)
Eläinten loisina leviäminen (ml. isäntälajin/vektorin mukana leviävät lajit)																	
Kasvien mukana leviäminen (pl. loiset, isäntälajin/vektorin mukana leviävät lajit)					(x)					(x)	(x)	(x)					(x)
Kasvien loisina leviäminen (ml. isäntälajin/vektorin mukana leviävät lajit)																	
Siementen mukana leviäminen																	
Puutavarakauppa		(x)															
Elinympäristömateriaalin siirtäminen				(x)									(x)				(x)
VEKTORI																	
KULKEUTUMINEN VEKTORIN MUKANA																	
Kalastusarvikkeet	(x)																
Kontti/rahti																	
Lentokoneessa salamatkustajana																(x)	
Laivassa salamatkustajana (pl. painolastivesi ja runkoon kiinnittyneet lajit)																	
Koneet ja laitteet	(x)	(x)		(x)	(x)	(x)	(x)			(x)	(x)						(x)
Ihmiset ja matkatavarat/laitteet (erityisesti matkailu)	(x)			(x)						(x)	(x)						
Orgaaniset pakkausmateriaalit (erityisesti puu)				(x)													
Laivojen painolastivesi															(x)		
Laivojen runkoon kiinnittyminen																	
Muut kulkuneuvot																	
Muu kuljetus																	
VÄYLÄ & LEVIÄMINEN																	
LEVIÄMINEN																	
LEVIÄMISVÄYLÄ																	
Vesiväylät	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)			
Tunnelit ja sillat																	
ILMAN APUA LEVIÄVÄT																	
Vieraslajin leviäminen omin avuin rajan yli														(x)		(x)	

3.3. Tavoitteet ensisijaisten väylien hallinnassa ja leviämisen estämisessä

3.3.1. Tahallisen levittämisen estäminen

Aurinkoahvenen kohdalla tahallisen levittämisen ja luontoon päästämisen estäminen on tärkeää lajin leviämisen estämiseksi.

3.3.2. Karkaamisen estäminen

Karkaamisen estäminen on keskeinen toimenpide ihmisen hallinnassa olevien vieraslajien leviämisen estämiseksi. Tätä toimenpidettä koskevien lajien joukossa on jo Suomeen paikallisesti vakiintunut aurinkoahven sekä satunnaisesti puutarha- ja akvaariokasveina käytetyt brasilianvesiasteri, haisujumaltenpuu ja japaninhumala. Näiden lajien kohdalla on tärkeää myös valistaa ko. lajien myyntikiellosta.

3.3.3. Kulkeutuminen kontaminoituneissa tuotteissa tai vektorin mukana kulkeutuminen

Kulkeutumista kontaminoituneissa tuotteissa ja vektorin mukana kulkeutumista voi tapahtua sekä ulkomailta Suomeen että Suomen sisällä. Ulkomailta Suomeen leviämisessä keskeinen kontaminoituneen tuotteen mukana leviäminen voisi olla puutarhakasvien siementen ja taimien mukana leviäminen. Listan lajien kohdalla tämän väylän kautta leviäminen on kuitenkin epätodennäköistä. Uudenseelanninlattana voi Suomeen mahdollisesti kulkeutua taimiaineksen mukana, mutta se ei Suomessa luonnossa todennäköisesti selviydy.

3.4. Ensisijaiset toimenpiteet

Kohdennettu kansalaisvalistus ja yleinen tiedotus:

- Tiedotetaan lajeista, joita lainsäädäntö koskee.
- Kohdistetaan kansalaisille tiedotusta EU-asetuksesta, sen täytäntöönpanoa sääntelevästä Suomen vieraslajilaista sekä lajeista, joita lainsäädäntö koskee. Tällä voitaisiin pitkälle ehkäistä luettelon lajien tahallinen ja tahaton myynti, osto ja kasvatusta sekä karkaaminen ympäristöön. Listan lajeista tiedotusta kohdennetaan erityisesti brasilianvesiasteriin, haisujumaltenpuuhun ja japaninhumalaan, jotta niitä ei tuotaisi puutarhakasveiksi Suomeen. Lisäksi valistetaan aurinkoahvenen käyttökiellosta akvaariokalana ja sen ympäristöön päästämiskiellosta.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Ruokavirasto, ELY-keskukset, kunnat, harrastajajärjestöt, yhdistykset ja järjestöt, yritykset.
 - Aikataulu: jatkuva, viimeistään 2021.

Lähteitä ja tausta-aineistoja

Harrower, CA., Scalera R., Pagad, S., Schönrogge, K. & Roy, HE. 2018. Guidance for interpretation of CBD categories on introduction pathways. <https://circabc.europa.eu/sd/a/738e82a8-f0a6->

[47c6-8f3b-aeddb535b83b/TSSR-2016-010%20CBD%20categories%20on%20pathways%20Final.pdf](#)

Liite 1. EU:n vieraslajiluettelon toinen täydennysluettelo (voimaan 15.8.2019)

KASVIT

- [haisujumaltenpuu](#) (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle)
- [ilmapalloköynnös](#) (*Cardiospermum grandiflorum* Sw.)
- [japaninhumala](#) (*Humulus scandens* (Lour.) Merr.) *Humulus japonicas*
- [kampakiipijäsaniainen](#) (*Lycodium japonicum* (Thunb.) Sw.)
- [kapinnyppyheinä](#) (*Ehrharta calycina* SM.)
- [kiinanpensasapila](#) (*Lespedeza cuneata* (Dum.Cours.) G.Don)
- [kiinantalipuu](#) (*Triadica sebifera* (L.) Small (*Sapium sebiferum* (L.) Roxb.)
- [meksikonmeskite](#) (*Prosopis juliflora* (Sw.) DC.)
- [oranssivarrasheinä](#) (*Andropogon virginicus* L.)
- [rusopampaheinä](#) (*Cortaderia jubata* (Lemoine ex Carrière) Stapf)
- [siniakaasia](#) (*Acacia saligna* (Labill.) H.L.Wendl.)

VESIKASVIT

- [brasilianvesiasteri](#) (*Gymnocoronis spilanthoides* (D.Don ex Hook. & Arn.) DC.)
- [poimukellussaniainen](#) (*Salvinia molesta* D.S. Mitch. (*Salvinia adnata* Desv.))

LINNUT

- [pihamaina](#) (*Acridotheres tristis* Linnaeus, 1766)

KALAT

- [aurinkoahven](#) (*Lepomis gibbosus* Linnaeus, 1758) (15.8.2019)
- [juovakorallimonna](#) (*Plotosus lineatus* (Thunberg, 1787))

MUUT SELKÄRANGATTOMAT

- [uudenseelanninlattana](#) (*Arthurdendyus triangulatus* (Dendy, 1894) Jones and Gerard (1999)) (15.8.2019)

Alkuperäinen lähde: Komission [täytäntöönpanoasetus \(EU\) 2016/1141](#), annettu 13 päivänä heinäkuuta 2016, unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon hyväksymisestä Euroopan parlamentin ja neuvoston [asetuksen \(EU\) N:o 1143/2014](#) nojalla. Luettelo on saatettu ajan tasalle komission [täytäntöönpanoasetuksella \(EU\) 2017/1263](#), annettu 12 päivänä heinäkuuta 2017 ja [täytäntöönpanoasetuksella \(EU\) 2019/1262](#), annettu 25 päivänä heinäkuuta 2019.